

**Szociológiai
Doktori
Iskola**

TÉZIS KIVONAT

Néray Bálint

Kapcsolati integráció

**Serdülőkori barátság, negatív kötelékek és rassz szerinti identitás
elemzése**

Témavezetők:

Takács Károly, Ph.D
egyetemi adjunktus

Bartus Tamás, Ph.D
Egyetemi docens

Budapest, 2017

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

TÉZIS KIVONAT

Néray Bálint

Kapcsolati integráció

**Serdülőkori barátság, negatív kötelékek és rassz szerinti identitás
elemzése**

Témavezetők:

Takács Károly, Ph.D
egyetemi adjunktus

Bartus Tamás, Ph.D
Egyetemi docens

© Néray Bálint

Tartalom

1. Bevezetés és kutatási kérdések	4
2. Analitikai és elméleti keret	5
3. Adatok és Kutatási módszerek	8
3.2 Adatok	8
3.2. Kutatási módszerek	11
4. Eredmények	12
5. Hozzájárulások	15
5.1. Elméleti hozzájárulások	15
5.2. Empirikus hozzájárulások	15
6. Hivatkozások	17
7. Publikációk	19

1. Bevezetés és kutatási kérdések

Tézisünk kiindulópontja a hátrányos helyzetű kisebbségi csoportok, akik gyakran meg vannak fosztva azon szabadságjogaiktól, melyek feltétlenül szükségesek ahhoz, hogy le tudják győzni a társadalomban jelentkező gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségeket. Ezen csoportok tagjai meglehetősen gyakran viszonylag alacsony szociális és gazdasági státusszal rendelkeznek; rendszeresen és ismételten, több módon is ki vannak zárva a többségi társadalomból (Alon and Haberfeld, 2007; Black et al., 2006; Cohen, 1999; Dustmann and Frattini, 2011; Neal and Johnson, 1995; Trejo, 1997).

Kisebbségi rasszhoz tartozás gyakran szolgáltatja a kirekesztés alapját, ami egybeesik a negatív kapcsolatok és előítélek fejlődésével, melyek számos rasszok közötti konfliktusokhoz vezethetnek, vagy éppen felerősítheti azokat (Black et al., 2006; Espinosa and Massey, 1997; Greenman, 2011; Neal and Johnson, 1995; Trejo, 1997).

Az integrált oktatás a rasszok közötti egyenlőtlenségek csökkenéséhez vezethet a társadalmi és emberi tőke fejlesztésén keresztül. Ezen állítás központjában az a feltételezés áll, hogy így lehet esély pozitív kapcsolatok kifejlődésére többségi és kisebbségi csoportok tagjai között (Moody, 2001; Pettigrew and Tropp, 2008; Stark, 2011; Swart et al., 2010; Turner et al., 2007).

Mindazonáltal, a rasszok közötti barátságok egyénekre és a társadalomra kifejtett jótékony hatását gátolhatja, ha ezek a kapcsolatok nem tudnak kifejlődni, és ez a helyzet tartósan fenn áll. Kétséget kizáróan, korábbi kutatások eredményei bizonyítják, hogy a serdülőkori rasszok közötti barátság ritka jelenségnek számít. Allport kontaktus elméletének ellenére, miszerint huzamos csoportközi kontaktus vezethet az előítélet hatékony csökkentéséhez, meglepően kevés tanulmány létezik, melyek eme kapcsolatok szilárdságára irányulnának. Ezen felül a már említett tanulmányok eredményei ellentmondásosak, melyek további vizsgálatokat indokolnak (Hallinan and Tuma, 1978; Kandel, 1978; McPherson et al., 2001; Tuma and Hallinan, 1979). Éppen ezért álláspontunk szerint, a kapcsolati integráció meghatározásánál nem csak a pozitív csoportközi kötelékek fejlettségét kell figyelembe venni, hanem azok szilárdságát is. A negyedik fejezetben az vizsgáljuk, hogy vajon egy barátság stabilitását annak rassz szerinti összetétele hogyan befolyásolja az idő múlásával.

Továbbá, ahogy az 5. és 6. fejezetben is kifejtésre került, a kapcsolati integráció fogalmát nem csak a pozitív, hanem a negatív csoportközi kapcsolatokra is kiterjesztettük. Következésképpen, az etnikum két külön vonatkozását vezettük be az 5. fejezetben: etnikai hovatartozás önjelölt és társi észlelés alapján. Itt a társadalmi identitást vizsgáltuk anélkül, hogy fogalmilag kötött csoportokra összpontosítottunk volna (Brubaker, 2009; Emirbayer, 1997; Saperstein and Penner, 2012; Tilly, 2005), és azt elemeztük, hogy a pozitív és negatív személyközi kapcsolatokat a rasszok különböző vonatkozásai és az azok közötti eltérések hogyan befolyásolják.

A 6. fejezetben egy sokkal összetettebb megközelítést alkalmaztunk annak érdekében, hogy az önmeghatározás és kategorizálás eredményeképpen kialakított és fenntartott barátságokat és negatív kötelekeket modellezzük. Itt azt vettük számításba, hogy nem csak a etnikai hovatartozás gyakorol hatást a társadalmi kapcsolatokra, hanem a barátságok és negatív kötelekek is befolyásolják azt, ahogy a tanulók kategorizálják egymást. Ebben a kapcsolati megközelítésben, más kutatókhoz hasonlóan, a személyes identitást az egyéni tudat jellemzőjeként kezeltük. Ennél azonban többről van szó. Elfogadva és kihasználva azt az elméletet, hogy a személyes identitást a társadalmi kapcsolatok formálják, amellet érveltünk, hogy minden egyénnek annyi identitása van, amennyi kapcsolata van más egyénnel egy adott társadalmi csoportban (Tajfel and Turner, 1979; Tilly, 2005).

2. Analitikai és elméleti keret

A 2. fejezetben erőfeszítéseink egy olyan kapcsolatelemzési keretrendszer leírására irányultak, ami alkalmas a kutatási témánk elméleti megértésére és empirikus elemzésére. Amellet érveltünk, hogy a társadalmi kapcsolatok empirikus vizsgálata gyakran szükséges és gyümölcsöző eleme a társadalmi jelenségek számtalan fajtájára irányuló kutatásoknak. Annak ellenére, hogy kapcsolati megközelítés már régóta jelen van az elméleti gondolkodásban, pontosabb formalizációja és empirikus alkalmazása viszonylagosan új és elszórt. Ennélfogva, egy olyan analitikus keret felrajzolása mellett döntöttünk, amiben empirikus kutatások céljait lehet megfogalmazni és elemezni.

Eme keretrendszerben, a függőség fogalmát mutattuk be, mely a társadalomtudományi érdeklődés különböző szintjeit köti össze. Elméletileg, a függőség az egyének közötti kapcsolatok kifejlődésével együtt jelenik meg. Függnek

egymástól, ahogy tulajdonságaikat befolyásolják a kapcsolataik, a kapcsolataik kiválasztásában a tulajdonságok mássága (vagy hasonlósága) játszik szerepet, és végül, a kapcsolatok más, egy adott környezet vagy társadalmi csoportban levő kapcsolatok hatására fejlődnek.

Abban a pillanatban, amikor elfogadjuk ezeket az indokokat, tovább érvelhetünk amellelt, hogy a személyközi kapcsolatok fejlődése és működése a tudományos érdeklődés mezoszintjén megy végbe, egyéni tulajdonságok vagy eredmények (pl. rasszi szerinti személyazonosság) kapcsolódnak mikro szintű eredményekhez csoportos és makró szinten (pl. etnikai szegregáció).

Továbbá, nézőpontunk szerint azon társadalmi mechanizmusok, melyek a személyközi kapcsolatok fejlődéséért felelősek, hosszú ideje ismertek és empirikusan működtethetőek a megfelelő módszertani keretben. ERGM-ekre és SOAM-okra hivatkoztunk, olyan elmélet vezérelte módszertani eszközökre, melyek segítségével a kutató figyelembe veheti a megfigyelések függetlenségének hiányát. Megmutattuk, hogy a tudományos vizsgálódás különböző szintjein a függőség vizsgálata nem csupán elméleti szempontból gyümölcsöző, hanem empirikusan szükségszerű is.

Erőfeszítéseink eredményeképpen a 2. fejezetben bemutattuk azt az analitikus keretrendszert, mely nagyszerűen alkalmas tényleges, a társadalmi kapcsolatokat érintő kutatási kérdések megválaszolására, és hogy elemezze azokat statisztikai következtetéseknek megfelelően.

Ezen túl, bevezettük a társadalmi identitás elméletét (SIT) (Tajfel and Turner, 1979), egy már létező elméleti megközelítést, a kapcsolati keretrendszeren belül. Empirikus terveinknek megfelelően, az 5. és 6. fejezetben azt illusztráltuk, hogy a (rasszbeli) identitás kifejlődése pontosabban leírható a keretrendszeren belül. Kapcsolati megközelítés szempontjából, a személyazonosság egy képlékeny tulajdonság, amely folyamatosan formálódik a csoporton belüli kapcsolatokban és azok között, melyeket az adott környezetre jellemző társadalmi normák szabályoznak (Tilly, 2005). Következésképpen, a személyes identitás az individuumok tudatosságának jellemzőiként is értelmezhető: ahogyan az egyén gondolkodik magáról, és ahogy a környezetén és kapcsolatán keresztül éli meg. Egy egyének tehát annyi identitása lehet, amennyi más egyénnel és társadalmi csoporttal kialakított kapcsolata van (Tilly, 2005).

A SIT-tel összhangban, egy külső vagy belső csoport tagjának besorolása függ a szituációban szereplő egyének közötti és fontos dimenziók menti különböző észlelésektől, ahol a csoporton belüli illetve kívülség észlelése a környezeti ingerek

kognitív csoportosításán alapszik (Tajfel and Turner, 1979). Ebből adódóan a személyazonosság kialakulásának folyamata két fő részből tevődik össze: egyéni attribútumok észlelése, és azok relevanciája az adott társadalmi helyzetben. Következésképpen, sikeresen megmagyarázhatjuk a rasszhoz tartozás társadalmi felépülését az egyéni és környezeti szintek közötti tranzakciós folyamatokkal.

Munkánk azon korábbi elméleti megfontolásokat támogat, melyek szerint az egyéni rasszbéli hovatartozásával kapcsolatban objektív igazságról nem beszélhetünk. Ezért, a kutatók számára javallott, hogy a rassz meghatározását hiedelem, észlelés és értelmezés szempontjából végezzék (Brubaker, 2004). Legfontosabb, hogy az egyén rasszbéli önmeghatározása nem feltétlenül esik egybe olyan emberek által alkotott kategóriájával, akikkel az egyén más társadalmi interakcióban vesz részt és eltérő kapcsolatot tart fent (Saperstein and Penner, 2012). Ezt nevezhetjük a rasszbéli önmeghatározás (önészlelés) és osztályozás (mások általi észlelés) eltérésnek.

Ezen érvek lehetséges döntő következményei lehetnek a kapcsolat integráció folyamatában. Ha a magasabb státuszt elérő egyének egyidejűleg elvesztik etnikai közegük tagságát, szinte lehetetlen, hogy pozitív példaként jelenhessenek meg az eredeti etnikum tagjai előtt vagy a külső társadalom számára.

Továbbá, amellet is érveltünk, hogy az egyén külső osztályozása mellett bizonyíték van arra is, hogy az egyéni rasszbéli hovatartozás nem állandó, társadalmi contextustól függően eltérhet, valamint az idő folyamán át is alakulhat (Harris and Sim, 2002; Hitlin et al., 2006; Saperstein and Penner, 2012). Ezért, a rassz identitás társadalmilag épül fel, nem csak az alapján, hogy a fogalma és osztályozása a makró szinten az idővel változik, hanem fogalmilag fluid az egyén szintjén is. Erre, mint makró szintű etnikai fluiditásra hivatkozunk. Noha már ismert, ez a fogalmi hozzájárulás fontos, hiszen az etnikai fluiditás vonatkozása nagymértékben elhanyagolt az empirikus szociológiai kutatásokban.

3. Adatok és Kutatási módszerek

3.2 Adatok

A 4. fejezetben, hogy kideríthessük, hogy hatással van-e a rassz szerinti összetétel egy baráti diád stabilitására az idő elteltével, a PROSPER projekt adatait használtuk fel, mely eredetileg egy amerikai diákok számára tervezett kábítószer használat intervenciós program.

Iowaban és Pennsylvaniában 4 év alatt, 28 vidéki iskolakörzetben 2 kohorszot figyeltek meg. A tanulók első csoportja a 2002-03-as tanév során iratkozott be, a második egy évvel később. A hatodik osztály őszen iskolai értékeléseket végeztek, amit a következő tavasszal megismételtek, majd minden tavasszal a 9. osztályig rendszeresítették. Az első és második hullám között 6 hónap telt el, míg körülbelül egy év minden további hullám között (összesen 5 hullám volt). Több, mint 16000 diák töltött ki legalább egy iskolai kérdőívet, és körülbelül 12000 diák válaszolt az egyes hullámokban. A diákok átlag részvételi aránya 87% volt, de az idő elteltével természetesen ez az arány csökkent. Az első hullám 12245 válaszadója közül 90% teljesített 3 hullámot, 85% 4-et és 71% teljesítette mind az 5-öt. Átlagban, az 5 hullám mintái között 50% volt nőnemű, 35% volt jogosult ingyen ebédre és 80% volt fehérbőrű.

A viszonylagosan nagy mintaszám egyensúlyozni hivatott a mérsékelt rassz és etnikum szerinti heterogenitást, és az adatbázis valódi előnye, hogy a megfigyelést 5 alkalommal végezték el. Ez fontos, hiszen általában egy baráti kapcsolati időtartama ismeretlen olyan kapcsolatok esetén, amelyek már az adatgyűjtés pillanatában léteztek és/vagy még mindig léteznek a megfigyelési időszak végén. Az adatok egy másik előnye, hogy a nagy időtartam miatt lehetővé válik számunkra, hogy kontrolláljuk a barátság fenállásának időtartamára, amely már létezett a megfigyelési időszakban.

Az elemzéshez az eredeti PROSPER mintát azon megfigyelésekre szűkítettük le amelyek érvényes rassz és etnikum besorolással rendelkeztek, valamint kizárólag olyan tanulókra koncentráltunk, akik magukat fehérnek, latinónak vagy feketének vallották. Azon diákok aránya, akik ezektől eltérően nyilatkoztak annyira alacsony volt (6.4%), hogy az almintából ezeket a tanulókat eltávolítottuk. Továbbá, csak olyan iskolákat választottunk, ahol a nem-fehér populáció aránya legalább 15% volt minden

egy hullámban, és a rassz vonatkozó hiányzó adatok mértéke alacsonyabb volt 20%-nál. Megfigyeléseinket tovább szűkítettük azon diákok érvényes adataira, akik jogosultak voltak ingyen ebédre, mert az kulcsfontosságú kontrollváltozó a társadalmi státusz meghatározása szempontjából. A folyamat eredményeként egy 10 iskolai közösségre eloszló 2190 diákra vonatkozó almintát kaptunk. Közülük 48% nő, 37%-ának jár ingyen iskolai ebéd és rasszbéli hovatartozásukat tekintve 72% fehér, 19% fekete és 9% latinó.

Az analízis *függő változója* a két egymást követő hullám közötti barátság diádok megtartása volt két egymást követő hullám között. Diadikus szintű adatok megalkotása érdekében egy nyilvántartást hoztunk létre az egyes iskolák diákjainak összes diadikus kombinációja alapján egyes iskolán és hullámon belül. Ezután, a barátságmegtartás mérésére egy bináris változót alkottunk, melynek az értéke 1 volt abban az esetben, ha a barátság diád egy bizonyos időben történt megfigyeléshez képest az azt megelőző megfigyeléskor is létezett már.

A 5-ik és 6-ik fejezetben feltett kutatási kérdésünk megválaszolásához magyar középiskolás tanulók négy-hullámos kapcsolat-hálózati adatbázisának első két hullámát elemeztük. Ez az adatbázis számos egyedülálló tulajdonsággal rendelkezik, és számtalan lehetőséget kínál fel a kutató számára kapcsolati keretrendszerben történő különböző szociális jelenségek vizsgálatához.

Az adatokat az MTA TK „Lendület” RECENS kutató központ gyűjtötte össze az „Egymással kapcsolatban: serdülők hálózati dinamikája státusz versenyek, az iskolai teljesítmény valamint kirekesztés és integráció fényében” projekt keretein belül. Ezen tézis szerzője szintén részese volt a projekt kutatás tervezésének valamint az adatgyűjtés és kezelés folyamatának.

A kutatás 4 hulláma 2010 novembere és 2013 áprilisa között zajlott. Kezdetben, a minta 1425 diákja 7 középiskola és 44 iskolai osztály között oszlott meg. Az adatgyűjtés legalább egy hulláma során összesen mintegy 1750 tanuló vett részt. Az első hullámban résztvevő tanulók 9. évfolyamosok voltak, ami azt jelentette, hogy abban az időben alig ismerték egymást. Ennélfogva, az első hullámtól kezdődő elemzés az etnikumok hozzáállásának és személyközi kapcsolatainak fejlődésének vizsgálatát teszi lehetővé egy semleges helyzetből. Az eredeti minta Magyarországra vonatkozóan reprezentatív településméret, település és intézmény típus tekintetében.

A mintából a 3 év során viszonylag nagyszámú tanuló morzsolódott le. Míg az első hullámban 1425 tanuló vett részt, addig a negyedikben csupán 980. Mivel a

lemorzsolódási arány a szakképző iskolákban volt a legmagasabb, és nagy számban érintett roma tanulókat, így az etnikai változatosság lényegesen megcsappant a 4. hullámra. Mivel az iskolai osztályokon belüli és etnikumok közötti kapcsolatokban vagyunk érdekeltek, eme összetételbeli változás a 3-ik de különösen a 4-ik hullám adatainak felhasználhatóságát nagymértékben rontja.

Az 5. fejezetben található analízisünkben második hullámbeli RECENS adatokra támaszkodtunk, melyet az első középiskolai év (2011) második felében gyűjtöttek, ebből kifolyólag a tanulóknak már volt idejük megismerkedni egymással addigra. A mintánkat azon osztályokra szűkítjük, melyek megfelelő szintű etnikai heterogenitással rendelkeztek. Egy 16 osztályt érintő almintát (N=420) használunk.

A 6. fejezetben a RECENS adatok közül egy 4 hullámos szociális hálózati adatbázis első és második hullámát elemeztük. A megvizsgált almintát kiválasztásakor az osztályon belüli megfelelő szintű etnikai heterogenitás, sűrűség és a hullámok közötti forgalom játszott szerepet. A tanulók etnikai önértékelései tekintetében minden osztály legalább 10%-át roma diákok alkotják, és a szociális hálózati adatok kevesebb, mint 25%-a hiányzik. A negatív hálózatok sűrűsége 0.1 feletti és a jaccard index legalább 0.2 volt minden hálózatban. Az eredményül kapott almintát (N=357) 12 osztályt foglal magába.

Mind az 5. és 6. fejezetben a barátság és a negatív kapcsolat a fő függő változói az analízisnek, melyet egy skálán mértünk. Minden tanulót arra kértünk, hogy értékelje minden osztálytársát egy 5 pontos skálán, ahol a „-2” azt jelentette, hogy „Utálok, az ellenségem”; „-1” azt, hogy „Nem szeretem őt”; „0” „Közömbös számomra.”; „+1” „Kedvelem őt” és „+2” pedig azt jelenti, hogy „Ő a barátom”. Az elemzésünkhöz barátság-hálózatokat választottunk („+2”) mint pozitív nominációs mérőszám, mivel úgy hisszük, ez a hálózat tartalmazza a legfontosabb és befolyásosabb pozitív nominációt. Negatív nominációhoz, ugyanakkor, úgy döntöttünk, hogy az erősebbik („-2”) és gyengébbik („-1”) negatív kapcsolatokat is felhasználjuk, mivel ez hálózatok sűrűsége külön-külön nem volt megfelelő.

Az 5. és 6. fejezetben mindkét etnikumot figyelembe vettük. Először, az önmeghatározás négy értéke mentén: „magyar”, „roma”, „magyar és roma” és „egyéb”. Az elemzés miatt két csoport alkotása volt szükséges: „roma” („roma” és „roma és magyar”) és „nem roma” („magyar” és „egyéb”). Másodszer, az észlelt etnikum került mérésre hálózati névlista alapján. Ez azt jelentette, hogy minden diáknak jelölnie kellett azokat osztálytársakat, akiket romának tekint. Ez a mérés egy teljes hálózatot

eredményezett a romáknak tartott tanulókról.

3.2. Kutatási módszerek

A 4. fejezetben hierarchikus logisztikai regresszió modelleket (ERGM) használtunk interetnikai baráti kapcsolatok stabilitási elemzéséhez. Azért erre a módszertani megközelítésre esett a választásunk, hogy jobban tudjunk reflektálni a korlátozott számú korábbi tanulmányok eredményeire.

Ugyanakkor, ahogy azt már a 2. fejezetben tárgyaltuk, ehhez hasonló elemzésekhez több megfelelő statisztikai eszköz is rendelkezésre áll. Ennélfogva, exponenciális random gráf modellek lettek megbecsülve az 5. fejezetben. Ezeket a modelleket, amik p^* modellként is ismertek, Frank és Strauss vezette be (1986), Frank (1991) és Wasserman és Pattison (1996) fejlesztették ki teljes hálózatok elemzésének érdekében.

Az ERGM-ekben az elemzés egysége egy bináris kapcsolati változó amit Y_{ij} jelez. A kötés i és j cselekvők között $i \rightarrow j$ fejezi ki, ami lehet jelen vagy hiányozhat és ennek megfelelően az értékük 1 és 0. A hálózat a kapcsolati változókból épül fel, amit $n \times n$ teljes mátrix jelöl, ahol az n a cselekvők teljes számát jelenti és az ön-jelölés kizárt.

Ez a statisztikai megközelítés megbecsüli a kapcsolat létezésének valószínűségét, és a valószínűség egy strukturális hálózati paraméter (pl. kölcsönösség), egyén- vagy diad-szintű tulajdonság (pl. faj és faji hasonlóságok) függvénye. A modell becslése szimuláción alapszik. A szimulációs folyamat során a modell hálózatok ezreit hozza létre, melyek véletlenszerűen permutálódtak az eredeti, empirikusan megfigyelt szomszédsági mátrixtól. Az eljárás célja az empirikus hálózat reprodukálása úgy, hogy a strukturális hálózat paramétereit igazítja a szimulált hálózathoz. A szimuláció a modell konvergálásával megáll, amikor a szimulált és empirikus hálózat nem különbözik egymástól szignifikáns mértékben.

A 6. fejezetben az egyéni tulajdonságok longitudinális adatok mentén való változásának megengedésével a hálózati dinamika vizsgálata statisztikai következtetések alapján való elemzése volt a cél. Az elemzéshez használt modellnek képesnek kell lennie mikro mechanizmusok által vezérelt hálózati dinamikák reprezentálásra. Sztochasztiku aktor vezérelt modelleket (SAOM) használtunk a rassz béli identitás és személyközi kapcsolatok kölcsönhatásának longitudinális adatokon való tesztelésére, tekintve, hogy egy sztochasztikus cselekvő-orientált modelltől van

szó.

Egy hálózatban kapcsolati változások jöhetnek létre az adott hálózat cselekvőinek strukturális pozícióinak, cselekvőik, illetve cselekvő párjaik jellegzetességeinek, az csoport összetételének és reziduális véletlenszerű befolyások hatására. A modell feltételezi, hogy a változó hálózati kötelékek meghatározhatók a Markov folyamat eredményeként, ami arra utal, hogy az idő bármely pontján egy hálózat adott pillanatbeli állapota annak jövőbeli fejlődését véletlenszerűen határozza meg, és a korábbi múltnak nincs további hatása rá. Ebből az okból kifolyólag feltételezhető, hogy minden releváns információ a hálózat jelen állapotában megtalálható. Emiatt, Snijders, van de Bunt és Steglich amellettt érvel, hogy alapvető múltbeli információkat tartalmazó független változók választásával ez a feltételezés sokkal inkább valószínűsíthetőbbé válik (Snijders et al., 2010).

Ezen megközelítés fontos tulajdonsága, hogy két egymást követő diszkrét megfigyelési pillanat között a dinamikus kölcsönhatási folyamat hálózati és egyéni tulajdonságok között történik (szimulációs folyamatok által biztosított) folyamatos időben. A SOAM-ok ezen tulajdonságuk miatt megfelelőek személyközi kapcsolatok vizsgálatára, egyetemben a kapcsolati megközelítésen belüli értelmezett szociális identitás folyamatokkal.

4. Eredmények

A 4. fejezetben, egyedi amerikai longitudinális hálózati adatok használatával képesek voltunk részletesen megvizsgálni a rasszközi barátságok stabilitását, olyan potenciális rasszközi barátság mediátorokra kontrollálva, mint társadalmi-gazdasági státusz, helyi struktúrákba való barátsi beágyazottság és iskolai környezeti hatások, valamint olyan dinamikus jellemzőket vettünk figyelembe, melyek az időtartamhoz, fejlettséghez és iskolai környezeten belüli változásokhoz kapcsolódnak.

A téma korábbi kutatásaival ellentétben azt találtuk, hogy ami első ránézésre egy bizonyos rasszhoz tartozás hatásának tűnik, valójában társadalmi-gazdasági státusz következménye. A rassz mentén való különbségek barátság stabilitásra kifejtett hatása magyarázatot nyer, amikor a modell a társadalmi-gazdasági státusz kontrollt tartalmazza és egyéb individuális tulajdonságok nem módosítják ezt a hatást. Pontosabban, eredményeink azt mutatják, hogy a rassz hatás különböző szociális-gazdasági

helyzeteken keresztül operál, olyan módon hogy az utóbbi felerősíti a rassz hatást, amikor SES az Ego esetén alacsony, Alter esetén pedig nem.

Ezen felül, a korábbi mechanizmusok még pontosabb leírása érdekében a barátság diádok rassz összetételeik alapján lebontásra kerültek. Eredményeink arra utalnak, hogy a különböző rasszok negatív hatását a fehér-fekete és fekete-fehér barátságok ingatag természete okozza. Ugyanakkor, egy fontos megkülönböztetést tehetünk a kétféle barátság nominálást illetően. Míg a fehér-fekete barátságok sokkal instabilabbnak mutatkoztak a fekete-fehér jelölésekkel szemben, a szociális-gazdasági helyzetbeli hasonlóság az előbbit feltételezhetően fenntarthatóbbá teszi, az utóbbira nincs hatása. Ennek feltételezhetően az az oka, hogy a fekete-fehér diád döntést hozó cselekvője (Ego) valószínűleg már alacsony státuszban van, míg Alter valószínűleg magas státusszal rendelkezik a fekete-fehér diádban.

Az 5. fejezetben keresztmetszeti ERGM-eket becsültünk meg külön-külön a barátság és a negatív hálózatokra. Elemzésünk eredményei arra utalnak, hogy a pozitív és negatív kapcsolatok együttes vizsgálata a különböző etnikai fogalmakkal egybevéve gazdagítja az azonos és különböző etnikumok közötti képet. Ezenfelül, bizonyítékot mutattunk be arra, hogy külcsoportok pozitív és negatív attitűdjei közvetve kapcsolódnak, mivel megjelenésükre különböző csoportközi kapcsolat típusokban figyeltünk fel. Az eredmények alapján úgy tűnik, hogy ezekben az iskolákban az etnikai szegregációhoz mind roma és nem roma diákok különböző módokon hozzájárultak. A nem-roma tanulók kizárják azokat, akik eltérő etnikai háttérrel érkeznek, míg a roma diákok azokat zárják ki, akikről azt feltételezik, hogy képesek lennének eltitkolni, fel nem vállalni roma származásukat.

Az egyén választott és észlelt etnikai hovatartozása közötti eltérést értelmezhetjük egy beolvadási erőfeszítés jeleként is: egyes tanulók vonakodhatnak felvállalni roma identitásukat, ha nem-roma csoportba szeretnének beolvadni. Ennek a viselkedésnek úgy tűnik az az ára, hogy a roma osztálytársak hajlamosak társaikat büntetésként közösségileg elutasítani. Ráadásul, nem-roma önjelölésük sem elegendő ahhoz, hogy a nem-roma közösségbe tartozhassanak. Tehát a nem-roma osztálytársak is elutasítják őket, mert romaként tekintenek rájuk. E két eredmény együttese arra utal, hogy az ilyen kétes etnikai hovatartozással rendelkező diákok egy olyan nehéz helyzetbe kerülnek, ami a beilleszkedési folyamatban komolyan hátráltatja őket.

A 6. fejezetben barátságok, diákok közötti etnikai észlelések negatív kötelékeinek és hálózatainak fejlődésének vizsgálatához SAOM-ekre

támaszkodtunk. Olyan modelleket terveztünk, amelyekben a negatív és baráti hálózatok egy modellben vannak megbecsülve, mint két függő változó. Mi több, az észlelt etnikai hovatartozás a kapcsolatokkal együtt került modellezésre, mivel így az észlelési hálózatban az idő múlásával végbemenő változásokat is figyelembe vehetjük, és azt a tényt, hogy ez részlegesen a kapcsolatoknak tudható be. Ezáltal az etnikai észlelés gyakorlatilag függő változóként kezelhető.

A szerkezeti mechanizmusok ellenőrzése mellett kapott eredményeink azt mutatták, hogy a baráti kötelékek valóban nem válnak jelentősen (vagy kevésbé) szegregáltabbá etnikai tekintetben az idő elteltével. Tehát, a szociális kreativitás a közösségek legfontosabb stratégiája. Ugyanakkor, ha a negatív kötelékek eredményeire is koncentrálnak, azt vehetjük észre, hogy ez az értelmezés hamis. Ugyan csoporton belüli preferenciákat nem, de csoporton kívüli többségi diákok elutasításának bizonyítékát megtaláltuk az osztályteremben. Ráadásul, a kisebbségi tanulók szintén hajlamosak nagyszámú, csoporton belüli elutasítással ellenszenvet kifejezni kisebbségi társaikkal szemben. Ez arra utal, hogy integráció helyett, csoportjaink egy olyan úton haladnak, amelynek a végén a többségi tanulók kizárják a kisebbségeket, akikben, ezzel egy időben, szintén elutasítás alakítanak ki a saját csoportjuk irányában. Ez erős hierarchikus különbségekre enged következtetni a két csoport között.

Ezen eredmények újfent rávilágítanak az iskolai közösségek negatív kötelékekben betöltött szerepére, és a kapcsolati integrációs elemzésekkor ezen szerepek vizsgálatának fontosságára. Negatív kötelékek modellezésének hiányában a szegregációs tendenciák rejtve maradhattak volna, mivel ezen tendenciák a baráti kapcsolatokban nem jelentkeznek. Mi több, bizonyosságot nyert újra, hogy potenciálisan ellentmondást hordoz magában az önbesorolás és a mások által észlelt etnikai hovatartozás, ami döntő fontossággal bír a rasszok közötti kapcsolatok fejlődésében. Ennélfogva, ezen megállapítások hozzájárulnak a társadalmi személyazonosság megértéséhez, mivel ezek a rasszi személyazonosság és osztályozás kettősségét hangsúlyozzák.

5. Hozzájárulások

5.1. Elméleti hozzájárulások

- A Disszertáció kapcsolati keretrendszeret vázol fel, ami a függőség fogalmának bemutatásával lehetővé teszi a társadalomtudományi vizsgálódások különböző szintjeinek összekapcsolását
- bemutatja a szociális társadalmi identitás elméletét kapcsolati keretrendszeren belül, a rassz identitás kialakulásának pontosabb megvizsgálása érdekében
- éírja és mérhetővé teszi a kettős identitás fogalmát, mivel nem csupán az önidentifikációt, hanem az észlelt identitást is számításba veszi
- kapcsolati nézőpontból közelítve érveket támaszt a rassz társadalom által létrehozott és környezetfüggő jellege mellett
- végül, további érveket sorol fel amellet, hogy az egyének rasszbéli tagsága nem állandó, hanem társadalmi kontextusokban eltér és változik az idő múlásával.

5.2. Empirikus hozzájárulások

- A Disszertáció bizonyítja, hogy általában a serdülők folyamatosan lehetséges barátságokat keresnek, amik közül csupán néhány szilárdul meg
- bemutatja, hogy a baráti diádok rassz szerinti heterogenitása csökkenti a barátság szilárdságát, de a társadalmi státusz csökkentheti a rassz barátságmegtartásra kifejtett hatását. Ez azt jelenti, hogy alacsony SES-sel rendelkező egyének nagyobb valószínűséggel vetnek véget a baráti kapcsolataiknak
- felfedi, hogy kapcsolati szegregáció a negatív kötelékek keresztül zajlik, sokkal erősebben, mint a barátságok hiányán keresztül.
- további eredményeket ér el azzal kapcsolatban, hogy egy rassz különböző aspektusai a barátságokat és a negatív kötelékeket másképp befolyásolják, és egy egyén rasszbéli osztályozásában fellépő ellentmondások döntő szerepet játszanak a társadalmi kirekesztésben

- rávilágít arra, hogy rasszközi kapcsolatok kialakulásakor az észlelésnek még az önmeghatározásnál is fontosabb szerepe van, ami a rassz szerinti identitás egy kapcsolati keretrendszerben való tanulmányozásának fontosságát emeli ki
- a összkép azt sugallja, hogy integráció helyett, a megfigyelt csoportok egy olyan ösvényen járnak, melyen a többségi tanulók a kisebbségeket kirekesztik, akik mindeközben elutasítóká válnak a saját csoportjuk irányába.

6. Hivatkozások

- Allport, G. W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Addison-Wesley Publishing.
- Alon, S., & Haberfeld, Y. (2007). Labor force attachment and the evolving wage gap between white, black, and Hispanic young women. *Work and Occupations*, 34(4), 369–398.
- Black, D., Haviland, A., Sanders, S., & Taylor, L. (2006). Why do minority men earn less? A study of wage differentials among the highly educated. *The Review of Economics and Statistics*, 88(2), 300–313.
- Brubaker, R. (2004). *Ethnicity Without Groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brubaker, R. (2009). Ethnicity, Race, and Nationalism. *Annual Review of Sociology*, 35(1), 21–42. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-070308-115916>
- Cohen, P. N. (1999). *Racial-ethnic and gender differences in returns to cohabitation and marriage: Evidence from the current population survey*. Population Division, US Bureau of the Census.
- Dustmann, C., & Frattini, T. (2011). *Immigration: The European Experience* (SSRN Scholarly Paper No. ID 2023575). Rochester, NY: Social Science Research Network. Retrieved from <http://papers.ssrn.com/abstract=2023575>
- Emirbayer, M. (1997). Manifesto for a Relational Sociology. *American Journal of Sociology*, 103(2), 281–317. <https://doi.org/10.1086/231209>
- Espinosa, K. E., & Massey, D. S. (1997). Determinants of English proficiency among Mexican migrants to the United States. *International Migration Review*, 28–50.
- Frank, O. (1991). Statistical analysis of change in networks. *Statistica Neerlandica*, 45(3), 283–293.
- Frank, O., & Strauss, D. (1986). Markov graphs. *Journal of the American Statistical Association*, 81(395), 832–842.
- Greenman, E. (2011). Asian American–White Differences in the Effect of Motherhood on Career Outcomes. *Work and Occupations*, 38(1), 37–67.
- Hallinan, M. T., & Tuma, N. B. (1978). Classroom Effects on Change in Children's Friendships. *Sociology of Education*, 51(4), 270–282. <https://doi.org/10.2307/2112365>
- Harris, D. R., & Sim, J. J. (2002). Who is multiracial? Assessing the complexity of lived race. *American Sociological Review*, 67(4), 614–627.
- Hitlin, S., Brown, J. S., Elder Jr., G. H., & Hitlin, S. (2006). Racial self-categorization in adolescence: Multiracial development and social pathways. *Child Development*, 77(5), 1298–1308. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00935.x>
- Kandel, D. B. (1978). Homophily, Selection, and Socialization in Adolescent Friendships. *American Journal of Sociology*, 84(2), 427–436.

- McPherson, M., Smith-Lovin, L., & Cook, J. M. (2001). Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415–444.
- Moody, J. (2001). Race, School Integration, and Friendship Segregation in America. *American Journal of Sociology*, 107(3), 679–716.
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology*, 38(6), 922–934.
- Saperstein, A., & Penner, A. M. (2012). Racial Fluidity and Inequality in the United States. *American Journal of Sociology*, 118(3), 676–727.
- Sijtsema, J. J., Ojanen, T., Veenstra, R., Lindenberg, S., Hawley, P. H., & Little, T. D. (2010). Forms and Functions of Aggression in Adolescent Friendship Selection and Influence: A Longitudinal Social Network Analysis. *Social Development*, 19(3), 515–534. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2009.00566.x>
- Stark, T. H. (2011). *Integration in Schools: A Process Perspective on Students' Interethnic Attitudes and Interpersonal Relationships*. University Library Groningen][Host].
- Swart, H., Hewstone, M., Christ, O., & Voci, A. (2010). The Impact of Crossgroup Friendships in South Africa: Affective Mediators and Multigroup Comparisons. *Journal of Social Issues*, 66(2), 309–333. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2010.01647.x>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *The Social Psychology of Intergroup Relations*, 33, 47.
- Tilly, C. (2005). *Identities, Boundaries and Social Ties*. Boulder, Colo.: Routledge.
- Tuma, N. B., & Hallinan, M. T. (1979). The effects of sex, race, and achievement on schoolchildren's friendships. *Social Forces*, 57(4), 1265–1285.
- Turner, R. N., Hewstone, M., & Voci, A. (2007). Reducing explicit and implicit outgroup prejudice via direct and extended contact: The mediating role of self-disclosure and intergroup anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(3), 369.
- Wasserman, S., & Pattison, P. (1996). Logit models and logistic regressions for social networks: I. An introduction to Markov graphs andp. *Psychometrika*, 61(3), 401–425.

7. Publikációk

2017 –

Néray B. The relational approach in sociology: a study of dependence. *Szociológia Szemle*. Under publication (accepted on the 16th of December, 2016)

2015 -

Boda Zs., Néray B.: Inter-Ethnic Friendships and Negative Ties in Secondary School. *Social Networks*. (43) 57-72.

2011 –

Acsády J., Néray B., Schmidt A.: Correlations of active citizenship, gender gap, attitudes of happiness and chances of free choice. Analysis of the data of 23 European member states. In: Füst.s L., Róbert P., Tárnok O. (Eds.), *European Social Register*, 10, 225-247. Budapest: Hungarian Academy of Sciences, Institute of Sociology

Lőrincz L., Néray B., Pál J.: Hungary. In: Barnett, G. A. (Ed.): *Encyclopedia of Social Networks*, SAGE Publications Inc.